

© Самарын, Вадзім Ігаравіч

ДА ПЫТАННЯ АБ ЗАБЕСПЯЧЭННІ РОЎНАСЦІ ДЗЯРЖАЎНЫХ МОЎ У РЭСПУБЛІЦЫ БЕЛАРУСЬ

Словамі можна смерць прадухіліць,

Словамі можна мёртвых ажывіць.

Алішэр Наваі

Фармальна мова – сістэма знакаў, гукаў, сігналаў, якія перадаюць інфармацыю¹, але гэта і з’ява культуры, сродак чалавечых зносін і выказвання думкі. Колькі чалавек заўжды знойдуць адзіную для іх мову, нават, пяройдуць да мовы знакаў. Але для эфектыўнага функцыяніравання арганізаванай групы людзей, асобнага этнасу, які з часам утварае дзяржаву, неабходна вылучэнне мовы (моў) зразумелай усяму грамадству, якой карыстаюцца ў розных сферах грамадскага жыцця. Мова, якая інтэгруе насельніцтва дзяржавы, пераўтвараецца ў прававы інстытут – дзяржаўную мову. Арт. 17 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь устанавіў, што “дзяржаўнымі мовамі ў Рэспубліцы Беларусь з’яўляюцца беларуская і руская мовы”². Нягледзячы на такое цікавае замацаванне дзяржаўнай мовы ў Асноўным Законе краіны, у Беларусі амаль не вялося даследавання дадзенага прававога інстытута. Большасць аўтараў закранаюць пытанне мовы пад час агульнага разгляду пытанняў канстытуцыйнага права. Прыняцце Канстытуцыйным Судом Рэспублікі Беларусь рашэння № П-91/2003 ад 04.12.2003 і прадстаўленне ў Палату прадстаўнікоў Нацыянальнага Схода Рэспублікі Беларусь праекта Закона Рэспублікі Беларусь “Аб Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі” паказвае актуальнасць прававога даследавання інстытута дзяржаўнай мовы.

Перш за ўсё, трэба вызначыцца з паняццямі, якія звязаны з мовай. У Канстытуцыі Беларусі вядзецца гаворка пра “дзяржаўную мову”. Яшчэ ў 1953 г. эксперты ЮНЕСКО прапанавалі размяжоўваць паняцці “дзяржаўная мова” (*national language*) і “афіцыйная мова” (*official language*). Дзяржаўная мова – мова, якая выконвае інтэграцыйную функцыю ў рамках дадзенай дзяржавы ў палітычнай, сацыяльнай і культурнай сферах і выступае ў якасці сімвала дзяржавы³. На дзяржаўнай мове дзяржаўная ўлада мае зносіны з насельніцтвам, “гутарыць” з грамадзянінам⁴. І ўвогуле, па-

няцце “дзяржаўнай мовы” звязана з мэтанакіраванай, усвядомленай моўнай палітыкай дзяржавы, з распрацоўкай прававых норм у галіне моўных зносін⁵. Афіцыйная ж мова – гэта мова дзяржаўнага кіравання, заканадаўства і судаводства⁶. Такім чынам, паняцце “дзяржаўная мова” больш шырокае, чым “афіцыйная мова”. З аналізу тэксту Закона Рэспублікі Беларусь “Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь”⁷ (далей - Закон) можна зрабіць выснову, што ў Беларусі мовы афіцыйныя супадаюць з дзяржаўнымі. У большасці канстытуцый вылучаюць альбо дзяржаўную, альбо афіцыйную мову. Хаця, напрыклад, у арт. 5 Канстытуцыі Кыргызстана кіргізская мова названа дзяржаўнай, а руская – афіцыйнай⁸. Вылучаюць яшчэ “тытульную мову”, да якой адносяць мову, назва якой супадае (суадносіцца) з імем этнасу, па якому названа нацыянальна-дзяржаўнае ці нацыянальна-тэрытарыяльнае ўтварэнне⁹. Адпаведна, для Беларусі такой мовай з’яўляецца – беларуская.

Прынцыпова няправільна параўноўваць моўную сітуацыю на Беларусі з краінамі, дзе амаль што дасканала вызначана тэрыторыя, на якой пражываюць носьбіты адной дзяржаўнай мовы (Бельгія, Канада, Паўднёвая Афрыка, Швейцарыя). У названых краінах сітуацыя білінгвізму (ў Швейцарыі – чатырохмоў’я, Паўднёвай Афрыцы – адзінаццацімоў’я) склалася з-за пражывання на пэўных тэрыторыях розных этнасаў, якія заўжды захоўвалі і абаранялі сваю культуру і мову ад асіміляцыі. Іншая справа Ірландыя і Фінляндыя. Яны, як і Рэспубліка Беларусь, дастаткова доўгі час уваходзілі ў склад іншых дзяржаў і з-за неабходнасці афіцыйнага ўжывання мовы народа, які палітычна дамінаваў над спрадвечнымі ўладарамі адпаведнай тэрыторыі, сёння ў гэтых краінах склалася двухмоў’е. Падобная да беларускай сітуацыя і ў Люксембурзе, Мальце, а таксама сталіцы Бельгіі – Бруселю. Вышэйсказанае сведчыць аб тым, што, аналізуючы прававое рэгуляванне пытання забеспячэння роўнасці дзяржаўных моў у Рэспубліцы Беларусь, перш за ўсё, трэба звяртацца да заканадаўства Ірландыі і Фінляндыі, але шмат карыснага для айчыннага заканадаўства аб мовах можна знайсці і ў законах Бельгіі, Канады, Люксембурга, Мальты, Швейцарыі.

Зыходзячы з сённяшняй практыкі ў Беларусі, работнікі органаў дзяржаўнага кіравання і юрыдычных асоб прэзюмуюць абавязковае веданне абедзвюх дзяржаўных моў кожным, хто да іх звяртаецца ці мае нейкія абавязкі перад дзяржавай. Але

такая пазіцыя памылковая. Яна не вынікае з прызнання дзвюх моў дзяржаўнымі. Больш за тое абавязак ведання абедзвюх моў усімі грамадзянамі, а тым больш кожным, адсутнічае ў Канстытуцыі і іншых законах Рэспублікі Беларусь. Наадварот, арт. 14 Закона Рэспублікі Беларусь “Аб грамадзянстве Рэспублікі Беларусь”¹⁰ абавязвае кожнага, хто жадае атрымаць грамадзянства нашай краіны, ведаць адну з дзяржаўных моў. А арт. 58 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь гарантуе, што “ніхто не можа быць прымушаным да выканання абавязкаў, якія не прадугледжаны Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь і яе законамі...” Так, веданне дзвюх моў толькі ў аб’ёме, неабходным для выканання службовых абавязкаў, у адпаведнасці з Законам з’яўляецца абавязкам для кіраўнікоў, іншых работнікаў дзяржаўных органаў, органаў мясцовага кіравання і самакіравання, прадпрыемстваў, устаноў, арганізацый і грамадскіх аб’яднанняў (арт. 4). З гэтага вынікае, што веданне абедзвюх моў для асобных катэгорый грамадзян з’яўляецца больш не абавязкам, а дадатковым кваліфікацыйным патрабаваннем (параўн. ч. 1 арт. 24, п. 1.3 арт. 26 Закона Рэспублікі Беларусь “Аб дзяржаўнай службе ў Рэспубліцы Беларусь”¹¹, ч. 1 арт. 94 і ч. 2 арт. 133 Кодекса Рэспублікі Беларусь аб судаўладкаванні і статусе суддзяў¹²).

Грамадскае жыццё збольшага будзеца на аснове міжасобаснай камунікацыі, г.зн. актыўных вусных і пісьмовых зносін людзей, якія надзяляюцца законам розным прававым статусам. Таму прынцыпова важным з’яўляецца заканадаўчае замацаванне правілаў арганізацыі такой камунікацыі, каб усе ўдзельнікі праваадносін не толькі разумелі адзін аднаго, але і валодалі аднолькавымі правамі і магчымасцямі для рэалізацыі сваіх правоў і выканання абавязкаў.

Але, на нашу думку, не ва ўсіх сферах сацыяльных адносін дзяржава павінна рэгуляваць пытанне забеспячэння роўнасці дзяржаўных моў. Збольшага гэта датычыцца грамадскіх праадносін, для прававога рэгулявання якіх дзяржава ўжывае імператывы метада. Роўныя па прававым стане суб’екты заўжды здолеюць самастойна выбраць мову зносін. Яны могуць ужываць нават мовы, якія не з’яўляюцца дзяржаўнымі. Такі стан рэчаў характэрны, напрыклад, для грамадзянскіх праваадносін. Але і сярод праваадносін, якія рэгулююцца дыспазітыўным метадам, трэба вылучыць асобныя, у якіх дзяржава ўсё ж такі вымушана ўмешвацца. Ёсць грамадскія праваад-

носіны, у якіх бакі роўныя *a priori*, але на самой справе з-за “прафесійнасці” адзін з бакоў займае больш выгоднае становішча. Да такіх можна аднесці праваадносінны паміж спажыўцамі і суб’ектамі гаспадарання. Зыходзячы з дагаворнай тэорыі стварэння дзяржавы, людзі аб’ядналіся менавіта для недапушчэння самавольства асобных сярод іх.

Дзеля размежавання праваадносін, у якіх дзяржаве неабходна рэгуляваць пытанне забеспячэння роўнасці дзяржаўных моў, а ў якіх – не, а таксама дзеля ўстанаўлення, на чыю карысць павінна быць накіравана такое рэгуляванне, прапануецца тэорыя слабага боку ў праваадносінах. Сутнасць гэтай тэорыі можна выкласці ў двух тэзах:

1. Праваадносінны, у якіх адным з бакоў з’яўляецца грамадзянін і ён пазбаўлены магчымасці актыўна і як роўны ўздзейнічаць на іх змест, адносяцца да праваадносін са слабым бокам; апошні павінен ажыццявіць выбар сярод прадугледжаных Законам моў. Асабліва гэта тычыцца праваадносін, адным з бакоў якіх з’яўляецца дзяржава.
2. Калі ў праваадносінах удзельнічае больш за адну фізічную асобу і кожная з іх можа быць прызнана слабым бокам, то права выбару мовы належыць асобе, якая можа найбольш пацярпець у выніку свайго ўдзелу ў праваадносінах. Калі яны церпяць разам і не могуць вызначыць агульную мову, то мову выбірае дзяржаўны орган, але ў іх інтарэсах.

Як справядліва адзначаюць навукоўцы, дзеючы Закон патрабуе далейшага ўдасканалення і дэталізацыі¹³. Увесь папярэдні гістарычны вопыт яскрава сведчыць, што ёсць неабходнасць заканадаўча акрэсліць прававое поле ўжытку беларускай і рускай моў¹⁴. Арт. 7, 8, 10, 11, 20, 22, 23, 24, 27 Закона пры вызначэнні ўжываемай мовы прымяняюць канструкцыю “і (ці)”, а арт. 13, 14, 15, 16, 17, 18, 21 (ч. 1), 28, 29, 30 – толькі “ці”. Прымяненне такой канструкцыі не зусім адпавядае арт. 17 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, дзе вызначана, што “дзяржаўнымі мовамі ў Рэспубліцы Беларусь з’яўляюцца беларуская і руская мовы”. Канструкцыя (“і”), якая ў поўнай меры адпавядае Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, ужываецца толькі ў арт. 19 і ч. 3 арт. 21 Закона. Адсутнасць у Законе парадку вызначэння адной з прадугледжаных альтэрна-

тыў нярэдка вядзе да парушэння права грамадзяніна на ўжыванне яго роднай мовы і ставіць яго наперад у невыгоднае становішча ў шэрагу сфер грамадскіх праваадносін, калі ён пазбаўлены інфармацыі на роднай (адной з дзяржаўных) мове. У суб'екта павінна быць рэальная магчымасць выбару мовы для ўжывання падчас удзелу ў праваадносіне. Разгледзім асобныя сферы грамадскага жыцця:

1. Прыняцце асобы ў грамадзянства Рэспублікі Беларусь залежыць ад валодання ёй адной з дзяржаўных моў. П. 21 Палажэння аб парадку разгляду пытанняў, якія звязаны з грамадзянствам Рэспублікі Беларусь¹⁵ указвае, што валоданне адной з дзяржаўных моў вызначае службовая асоба органа ўнутраных спраў. Але парадак такога вызначэння Палажэнне не прадугледжвае. Тым самым патэнцыяльныя кандыдаты не ведаюць на падставе чаго вызначаецца такое валоданне, а само такое вызначэнне робіцца суб'ектыўным фактарам. На нашу думку, трэба дакладна вызначыць, якія дакументы пацвярджаюць валоданне дзяржаўнай мовай у мэтах атрымання грамадзянства (атэстат, дыплом і г.д), а таксама праводзіць экзамен на валоданне дзяржаўнай мовай у адносінах да асоб, якія не маюць адпаведных дакументаў.

2. Нормы арт. 4, ч. 3 арт. 21 Закона і арт. 24, 26 Закона Рэспублікі Беларусь “Аб дзяржаўнай службе ў Рэспубліцы Беларусь” павінны забяспечвацца сістэмай праверкі адпаведных ведаў абедзвюх дзяржаўных моў, што будзе гарантаваць магчымасць атрымання інфармацыі ад адпаведных органаў, устаноў, арганізацый і прадпрыемстваў на мове звароту, а таксама адукацыі на роднай мове. Пры гэтым у Законе неабходна вызначыць, што з'яўляецца пацвярджэннем, што асоба мае неабходныя веды дзяржаўнай мовы, для заняцця пасады, а таксама прадугледзіць у рамках павышэння кваліфікацыі абавязковае наведванне заняткаў па абедзвюх дзяржаўных мовах, бо ўзровень валодання культурай маўлення ў спецыялістаў і кіраўнікоў, на жаль, надта нізкі.

3. Акты дзяржаўных органаў Рэспублікі Беларусь прымаюцца толькі на адной з дзяржаўных моў, а грамадзянін не можа ўздзейнічаць на гэты працэс (арт. 7 Закона, ч. 2 арт. 54 Закона Рэспублікі Беларусь “Аб нарматыўных прававых актах Рэспублікі Беларусь”¹⁶). Само па сабе прыняцце нарматыўнага прававога акта на адной мове не абмяжоўвае правоў грамадзяніна. Немагчымасць карыстацца ўзнікае з-за адсутнасці

перакладу тэксту нарматыўнага прававога акта на другую дзяржаўную мову. Таму трэба пагадзіцца з Васілевічам Р.А., што такія акты павінны публікавацца на абедзвюх мовах¹⁷, але дададзім, што публікацыя на абедзвюх мовах павінна адбывацца адначасова, а калі гэта немагчыма – акт павінен лічыцца апублікаваным з моманту публікацыі яго на другой дзяржаўнай мове. Нормы аб прамульгацыі дзяржаўных актаў на ўсіх дзяржаўных мовах мы знаходзім у § 79 Канстытуцыі Фінляндыі¹⁸, арт. 7 Акта Ірландыі аб афіцыйных мовах¹⁹.

4. Арт. 3 Закона супярэчлівы. З яго зместу вынікае, што адказ на зварот грамадзяніна ў дзяржаўны орган ці да юрыдычнай асобы не павінен прыходзіць на дзяржаўнай мове звароту. На нашу думку, з тэксту артыкула павінна дакладна вынікаць, што мова звароту павінна выкарыстоўвацца пры адказе на яго (параўн. арт. 5 Канстытуцыі Мальты²⁰, ч. 2 арт. 9 Акта Ірландыі аб афіцыйных мовах, парагр. 23 Акта Фінляндыі аб мовах²¹).

5. Дзяржаўныя органы і юрыдычныя асобы (асабліва ў галіне сувязі, аховы здароўя, бытавога абслугоўвання) не заўжды распрацоўваюць бланкі на абедзвюх дзяржаўных мовах, а пры вусных зваротах часта прымушаюць грамадзян перайсці на больш зразумелую супрацоўнікам такіх органаў і асоб мову, што з’яўляецца недапушчальным і не можа грунтавацца на арт. 8 Закона. Больш за тое дзяржаўныя органы павінны зацвярджаць і распаўсюджваюць формы дакументаў на абедзвюх дзяржаўных мовах: мытныя дэкларацыі, падатковыя дэкларацыі, заявы, даведкі і г.д., бо менавіта грамадзянін ці юрыдычная асоба маюць права выбіраць мову, якая ім больш зразумелая для запаўнення дакументаў, але наперад трэба зразумець змест такіх форм.

6. У агульных і гаспадарчых судах, органах, якія разглядаюць адміністрацыйныя справы амаль няма спраў, у якіх судаводства вялося на беларускай мове, бо суддзі і іншыя службовыя асобы адмаўляюць грамадзянам у ажыццяўленні іх канстытуцыйнага права, прадугледжанага таксама арт. 14, 15 Закона, арт. 13 Кодэкса Рэспублікі Беларусь аб судаўладкаванні і статусе суддзяў, арт. 21 Крымінальна-працэсуальнага кодэкса Рэспублікі Беларусь²², арт. 2.11 Працэсуальна-выканаўчага кодэкса Рэспублікі Беларусь аб адміністрацыйных правапарушэннях²³, арт. 20 Гаспадарчага працэ-

суальнага кодэкса Рэспублікі Беларусь²⁴, арт. 16 Грамадзянскага працэсуальнага кодэкса Рэспублікі Беларусь²⁵). Нормы ч. 1 арт. 94 і ч. 2 арт. 133 Кодэкса аб судаўладкаванні і статусе суддзяў трэба падмацаваць сістэмай праверкі адпаведных ведаў абедзвюх дзяржаўных моў. Беларускае заканадаўства не дае бакам магчымасці выбару мовы судаводства. У той жа час можна звярнуцца да практыкі іншых краін: напрыклад, арт. 97 Федэральнага закона Швейцарыі аб федэральным крымінальным судаходстве²⁶ прадугледжвае, што справа ў Федэральным крымінальным суддзе разглядаецца на мове абвінавачанага, калі той размаўляе на нямецкай, французскай ці італьянскай мовах. Падобныя нормы ўтрымлівае парагр. 14 Акта Фінляндыі аб мовах. Калі ж абвінавачаныя выбіраюць розныя дзяржаўныя мовы, тады канчатковы выбар павінен зрабіць суд, улічваючы інтарэсы ўсіх абвінавачаных. Нельга казаць, што з-за выбару адной з дзяржаўных моў, усе працэсуальныя дакументы павінны складацца на ёй²⁷. На нашу думку, у справе павінен абавязкова прысутнічаць пераклад усіх іншамоўных дакументаў на абраную мову судаводства. Можна таксама запазчыць норму фінскага заканадаўства, якая абавязвае дзяржаўныя органы бясплатна перакладаць прысуды і іншыя акты ў адміністрацыйным і крымінальным працэсах на іншую дзяржаўную мову па просьбах асоб, чые правы закранаюць такія акты. Для адміністрацыйных працэдур парагр. 13 Акта Фінляндыі аб мовах прадугледжвае вядзенне працэдур на мове прыватнай асобы, бо ў адрозненні ад дзяржаўных органаў менавіта яна будзе тут “слабым бокам”. Заканадаўцу неабходна вызначыць, хто выбірае мову судаводства ў грамадзянскім і гаспадарчым працэсах. Можна пагадзіцца з Васілевічам Р.А., што выбар павінен рабіць ісцец²⁸ (калі іншае не прадугледжана дагаворам паміж ім і адказчыкам), бо ён з’яўляецца ініцыятарам працэсу і бакі маюць аднолькавыя правы. Мова, абраная ў пачатку судовага разбору павінна захоўвацца на ўсіх далейшых судовых стадыях працэсу.

7. Міністэрствам юстыцыі Рэспублікі Беларусь павінны быць цэнтралізавана распрацаваны натарыяльныя дакументы, падрыхтаваныя на беларускай мове для выканання арт. 16 Закона, ч. 3 арт. 20 Закона Рэспублікі Беларусь “Аб натарыяце і натарыяльнай дзейнасці”²⁹. Выбіраць мову натарыяльных дзеянняў павінны асобы, якія іх заказваюць.

8. Банкаўскія ўстановы і іншыя юрыдычныя асобы павінны дазваляць фізічным асобам выбіраць мову заключаемага т. зв. “публічнага” дагавора.

9. Заканадаўцу трэба вызначыць адзіную мову для аддачы загадаў ва Ўзброеных Сілах Рэспублікі Беларусь. Дадзеная прапанова грунтуецца на неабходнасці адзіна-началля ў армейскім асяроддзі.

10. Арт. 5 Закона “Аб адукацыі”³⁰ асноўнымі мовамі выхавання абвяшчае беларускую і рускую. Таму, грунтуючыся на арт. 22 Закона, выхаванне ў дзіцячых садках павінна весціся ў асобных групах адпаведна на кожнай з дзяржаўных моў. Адначасова карысна зрабіць штотыдзень адзін дзень выхавання на іншай дзяржаўнай мове. Навучанне ва ўстановах, якія забяспечваюць атрыманне сярэдняй адукацыі, на дзяржаўнай мове ў адпаведнасці з арт. 23 Закона павінна весці да выкарыстання адной мовы пры выкладанні ўсіх без выключэння прадметаў, нават фізічнай культуры. На дадзены момант не ў поўнай меры рэалізуецца права грамадзян на атрыманне вышэйшай адукацыі на беларускай мове, бо няма ўстановы вышэйшай адукацыі з беларускай мовай выкладання і не заўжды ствараюцца групы з беларускай мовай выкладання (арт. 24 Закона). Нават расійскія даследчыкі адзначаюць, што бацькі ў Беларусі не жадаюць аддаваць сваіх дзяцей навучацца ў беларускамоўныя школы (класы), бо фактычна адсутнічае магчымасць атрымаць вышэйшую адукацыю на беларускай мове³¹. Але арт. 32 Закона Рэспублікі Беларусь “Аб адукацыі” і арт. 21 Закона Рэспублікі Беларусь “Аб вышэйшай адукацыі”³² прадугледжваюць стварэнне асобных беларускамоўных і рускамоўных груп. Магчымым выйсцем з’яўляецца асобны набор абітурыентаў у студэнцкія групы з рознымі мовамі навучання па конкурсе. У сённяшняй сітуацыі пры паступленні ў вышэйшую навучальную ўстанову і пры навучанні ў іх абітурыент і студэнт з’яўляюцца “слабымі бакамі” праваадносін і ў адпаведнасці з вышэйпададзенай тэорыяй могуць выбіраць дзяржаўную мову, на якой у іх павінны прымацца залікі і іспыты, чытацца ім лекцыі і весціся семінары. Акрамя таго, у адпаведнасці з арт. 25 Закона рэзультаты навукова-даследчых работ афармляюцца на адной з дзяржаўных моў. Для дысертацыйных даследаванняў адпаведныя нормы змешчаны ў пастановах ВАК. На нашу думку, падобная норма павінна быць прадугледжана і для працэдуры абароны навуковых работ студэнтаў – курсавых і

дыпломных праектаў. Да таго ж трэба ўстанавіць правіла, што абарона гэтых праектаў павінна весціся на мове праектаў.

11. Канструкцыя арт. 27 Закона вядзе да парушэння дзяржаўнымі сродкамі масавай інфармацыі не толькі арт. 17, але і арт. 34 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, бо нават інфармацыйныя праграмы дзяржаўнага тэлебачання выходзяць на рускай мове і, атрымоўваецца, што беларускамоўная частка грамадства не атрымоўвае поўную інфармацыю аб дзейнасці дзяржаўных органаў, грамадскіх аб'яднанняў, аб палітычным, эканамічным, культурным і міжнародным жыцці, стане навакольнага асяроддзя. У дзяржаўных сродках масавай інфармацыі павінен быць забяспечаны баланс выкарыстання дзвюх моў³³, але пэўнае месца ў друкаваных сродках масавай інфармацыі і пэўны эфірны час, павінны адводзіцца і інфармацыі на мовах нацыянальных меншасцей, якія пражываюць на тэрыторыі Беларусі. Здаецца гэта пытанне (як гэта было з айчыннай музыкай) можна вырашыць толькі імператыўным метадам праз вызначэнне ў Законе Рэспублікі Беларусь “Аб друку і іншых сродках масавай інфармацыі” працэнтнага размежавання.

12. Інфармацыя на таварах (у тым ліку інструкцыі па эксплуатацыі), а таксама інфармацыя пра паслугі і работы амаль заўжды даводзіцца на адной дзяржаўнай мове. Фармальна гэта адпавядае арт. 13, 30 Закона, арт. 5 Закона Рэспублікі Беларусь “Аб абароне правоў спажыўцоў”³⁴. З-за несупадаючай з Канстытуцыяй канструкцыі нормы церпяць простыя спажыўцы. У той жа час у Бельгіі, напрыклад, інфармацыя даводзіцца да спажыўцоў абавязкова на дзвюх мовах (фламандскай і французскай), а ў Швейцарыі – на трох (італьянскай, нямецкай і французскай). Вартай запазычання таксама з'яўляецца норма парагр. 34 Акта Фінляндыі аб мовах, дзе адзначана, што інфармацыя даводзіцца да спажыўцоў на фінскай і шведскай мовах. Пры гэтым інфармацыя ў Фінляндыі павінна быць адпаведнай на абедзвюх мовах.

Адзначым пазітыўную ролю Канстытуцыйнага Суда Рэспублікі Беларусь у пытанні забеспячэння роўнасці абедзвюх дзяржаўных моў. У сваім рашэнні № П-91/2003 ад 04.12.2003 ён выказаў прававую пазіцыю аб тым, што пры фармальна-юрыдычнай роўнасці дзяржаўных моў на практыцы баланс іх выкарыстання не захоўваецца. І выклікана гэта менавіта дыспазітыўнасцю норм Закона Рэспублікі Бела-

русь “Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь”, якія не ў поўнай меры адпавядаюць дзеючай Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь. Але, на жаль, рашэнне Канстытуцыйнага Суда Рэспублікі Беларусь дагэтуль не рэалізавана. На пісьмовы зварот да Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага Схода Рэспублікі Беларусь прыйшоў адказ, у якім гаворыцца, што “законапраектная работа ў нашай краіне будзеца ў адпаведнасці са штогадовымі планамі падрыхтоўкі законапраектаў, што зацвярджаюцца ўказамі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Праект плана рыхтуецца Нацыянальным цэнтрам законапраектнай дзейнасці пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь з удзелам усіх зацікаўленых органаў дзяржаўнай улады краіны. Палата прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь неаднаразова звярталася ў Нацыянальны цэнтр законапраектнай дзейнасці пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь з прапановай аб уключэнні ў план падрыхтоўкі законапраектаў пытання аб распрацоўцы праекта Закона Рэспублікі Беларусь “Аб унясенні змяненняў і дапаўненняў у Закон Рэспублікі Беларусь “Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь”, аднак гэта наша прапанова не знаходзіла належнай падтрымкі”.

Вышэйпададзенная кажа на карысць неабходнасці прадаўжэння ўдасканалення ў заканадаўстве Рэспублікі Беларусь інстытута дзяржаўнай мовы. І ў дадзены момант неабходна чакаць адпаведных крокаў з боку Нацыянальнага цэнтра законапраектнай дзейнасці пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь. Застаецца спадзявацца, што забеспячэнне і падтрымка на Беларусі роўнасці абедзвюх дзяржаўных моў не будзе запозненай, як гэта адбылося ў Ірландыі, калі большасць насельніцтва ўжо забыла тытульную мову.

Выкладчык кафедры крымінальнага
працэсу і пракурорскага нагляду
юрыдычнага факультэта БДУ,
кандыдат юрыдычных навук
Самарын В. І.

¹ Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы: Больш за 65 000 слоў / Пад рэд. М.Р. Судніка, М.Н. Крыўко. – 4-е выд. – Мінск: БелЭН, 2005. – Стар. 349.

² Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь. Афіцыйнае выданне. – Мінск: “Беларусь”, 1997. – Стар. 8.

- ³ Государственные и титульные языки России. Энциклопедический словарь-справочник / Под. общ. ред. В.П. Нерознака. – М.: Academia, 2002. – Стр. 12-13.
- ⁴ Васильева Л.Н. Законодательное регулирование использования языков в Российской Федерации. – М.: ЗАО Юстицинформ, 2005. – Стр. 8.
- ⁵ Басюк І.А., Сільчанка М.У. Аб дзяржаўным статусе беларускай мовы ў гісторыі Беларусі // Беларускі гістарычны часопіс. – 1999. - № 1. – Стар. 4.
- ⁶ Васильева Л.Н. Законодательное регулирование использования языков в Российской Федерации. – М.: ЗАО Юстицинформ, 2005. – Стр. 13.
- ⁷ Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь: Закон Рэспублікі Беларусь, 26 студзеня 1990 г. // Ведамасці Нац. Сходу Рэсп. Беларусь. – 1998. – № 28. – Арт. 461.
- ⁸ Конституция Кыргызской Республики, 15 января 2007 г. [Электронный ресурс] / Официальный сайт Президента Кыргызстана. – 2007. – Режим доступа: <http://www.president.kg>.
- ⁹ Васильева Л.Н. Законодательное регулирование использования языков в Российской Федерации. – М.: ЗАО Юстицинформ, 2005. – Стр. 13.
- ¹⁰ О гражданстве Республики Беларусь: Закон Республики Беларусь, 1 августа 2002 г. // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2002. – № 88. – 2/885.
- ¹¹ О государственной службе в Республике Беларусь: Закон Республики Беларусь, 14 июня 2003 г. // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2003. – № 70. – 2/953.
- ¹² Кодекс Республики Беларусь о судостроительстве и статусе судей, 29 июня 2006 г. // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2006. – № 107. – 2/1236.
- ¹³ Василевич Г.А. Конституционное право Республики Беларусь: Учебник. – Минск: Книжный Дом; Интерпрессервис, 2003. – Стр. 340.
- ¹⁴ Басюк І.А., Сільчанка М.У. Аб дзяржаўным статусе беларускай мовы ў гісторыі Беларусі // Беларускі гістарычны часопіс. – 1999. - № 1. – Стар. 9.
- ¹⁵ О внесении изменений и дополнений в Указ Президента Республики Беларусь от 17 ноября 1994 г. № 209: Указ Президента Республики Беларусь, 29 декабря 2006 г. // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2007. – № 4. – 1/8209.
- ¹⁶ О нормативных правовых актах Республики Беларусь: Закон Республики Беларусь, 10 января 2000 г. // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2000. – № 7. – 2/136.
- ¹⁷ Василевич Г.А. Конституция Республики Беларусь (научно-практический комментарий). – Минск: Из-во «Право и экономика», 2000. – Стр. 92.
- ¹⁸ Constitution of Finland, the 11th of June 1999 // Constitution [Electronic resource] / Ministry of Justice. – 2007. – Mode of access: <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1999/en19990731.pdf>.
- ¹⁹ Official Language Act of Ireland, the 14th of July 2003 [Electronic resource] / Achtanna an Oireachtais-Acts of the Oireachtais. – 2003. – Mode of access: <http://www.achtanna.ie/en.act.2003.0032.1.html>.
- ²⁰ Constitution of Malta, the 21st of September 1964 // Laws of Malta [Electronic resource] / Ministry for Justice and Home Affairs. – 2006. – Mode of access: http://docs.justice.gov.mt/lom/legislation/english/leg/vol_1/chapt0.pdf.
- ²¹ Language Act of Finland, the 1st of January 2004 [Electronic resource] / FinLex. – 2006. – Mode of access: <http://www.finlex.fi/pdf/saadkaan/E0030423.PDF>.
- ²² Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь, 16 июля 1999 г. // Ведомости Нац. Собрания Респ. Беларусь. – 1999. – № 28-29. – Ст. 433.
- ²³ Процессуально-исполнительный кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях, 20 декабря 2006 г. // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2007. – № 14. – 2/1291.
- ²⁴ Хозяйственный процессуальный кодекс Республики Беларусь, 15 декабря 1998 г. // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2004. – № 138-139. – 2/1064.
- ²⁵ Гражданский процессуальный кодекс Республики Беларусь, 11 января 1999 г. // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 1999. – № 18-19. – 2/13.
- ²⁶ Bundesgesetz über die Bundesstrafrechtspflege, den 15. Juni 1934 // [Electronic resource] / Schweizer Gesetzestexte. – 2006. – Mode of access: <http://www.gesetze.ch/sr/312.0/index.htm>.
- ²⁷ Джафаркулиев М.А. Проблемы национального языка в судопроизводстве. – Баку: Азернешр, 1989. – 205 с. Стр. 49.
- ²⁸ Василевич Г.А. Конституция Республики Беларусь (научно-практический комментарий). – Минск: Из-во «Право и экономика», 2000. – Стр. 93.
- ²⁹ О нотариате и нотариальной деятельности: Закон Республики Беларусь, 18 июля 2004 г. // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2004. – № 120. – 2/1055.
- ³⁰ Об образовании: Закон Республики Беларусь, 29 октября 1991 г. // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2002. – № 37. – 2/844.
- ³¹ Коряков Ю.Б. Языковая ситуация в Белоруссии: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19. – М., 2002. – Стр. 10.
- ³² О высшем образовании: Закон Республики Беларусь, 11 июля 2007 г. // Нац. реестр правовых актов Респ. Беларусь. – 2007. – № 171. – 2/1349.
- ³³ Василевич Г.А. Конституция Республики Беларусь (научно-практический комментарий). – Минск: Из-во «Право и экономика», 2000. – Стр. 93.

---

³⁴ Аб абароне правоў спажыўцоў: Закон Рэспублікі Беларусь, 9 студзеня 2002 г. // Звязда. – 20 сакавіка 2002. – № 55-56.